

Juhlaseminaarin paneelissa tartuttiin tulevaisuuden tekemiseen yhdessä

Suomen tieteellinen kirjastoseura vietti 95-vuotisjuhlaansa Tieteiden talolla toukokuussa 2024. Juhlaseminaarin paneelissa keskusteltiin useiden alan tahojen kesken ammattikuntamme tulevaisuudesta ja kehitystrendeistä sekä suunnattiin katseet yhdessä eteenpäin, vuoteen 2030.

Tulevina vuosina kirjastojen halutaan vahvistavan rooliaan tiedon tarjoajina, kohtaamispaikkoina ja elämysten luojina. Sivistystä ja yhteiskunnallista yhteenkuuluvuuden tunnetta tuetaan tarjoamalla tiloja ja palveluita tutkittuun tietoon ja kulttuuriseen monimuotoisuuteen törmäämiseen.

Paneelikeskusteluun oli kutsuttu edustajat Finlands svenska biblioteks-föreningistä, Informaatiotutkimuksen yhdistyksestä, Suomen kirjastoseurasta, Suomen tieteellisestä kirjastoseurasta ja Tietojohdaminen ry:stä. Edellä mainittuja tahoja edustivat Janne Nyström (hallituksen jäsen, FSBF, tietoasiantuntija, Arcada), Kristina Eriksson-Backa (pj., IRY, Informaatiotutkimuksen professori, Åbo Akademi), Juha Manninen (toiminnanjohtaja, Suomen kirjastoseura), Anne Lehto (pj., STKS, kirjastonjohtaja, Tritonia) ja Antti Virrankoski (hallituksen jäsen, Tietojohdaminen ry, kirjastonjohtaja, Eduskunnan kirjasto). Puheenjohtajana toimi allekirjoittanut. Tämä artikkeli on koottu puhujien ja paneelin muistiinpanoista.

Yhdistykset alan edistäjinä ja osaamisen vahvistajina

Kirjasto- ja tietopalvelualan yhdistysten tehtävänä on kouluttaa jäseniään ja edistää verkostoitumista, osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja rakentaa mahdollisuuksia alamme tulevaisuuden menestykseen. Yhdistyksillä on myös julkaisutoimintaa ja vuosittaisia seminaareja. Informaatiotutkimuksen yhdistys julkaisee alamme ainoaa vertaisarvioitua kotimaista lehteä, jossa alan tutkimuksesta raportoidaan suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

Osallistujia puhutti alan houkuttelevuus ja työnantajakuva: kirjastoja ei mielletä kovin kiinnostavaksi alaksi parikymppisten nuorten keskuudessa. Lisäksi muuttunut hakujärjestely, jossa opiskelijat hakevat yleiseen yhteiskuntatieteelliseen kandiohjelmaan, ei tiettyyn pääaineeseen, on vähentänyt informaatiotutkimuksen valinneiden määrää ainakin Åbo Akademiassa.

Yhdistysten yhteinen kampanja kirjasto- ja tietopalvelualan työnäkymistä, osaamisvaatimuksista ja koulutuksesta voisi oikaista joitakin väärinkäsityksiä,

joita esimerkiksi työvoimatoimistoilla on alastamme. Kirjastoalaa ei tule nähdä leppoisana lepotuolina, joka sopii kaikille kirjoista ja hiljaisuudesta pitävälle ihmisille.

Kirjastoissa tullaan jatkossakin tarvitsemaan it-osaamista, datataitoja ja eteenpäinkatsovaa ajattelua. Alan palvelut vaativat vahvaa osaamista ja kehittämisotetta muun muassa kirjastojärjestelmien ja avoimen lähdekoodin ohjelmistojen hankinnassa ja räätälöinnissä, tekoälyn hyödyntämisessä ja esimerkiksi tekijänoikeuksien ymmärtämisessä. Myös viestintä-, markkinointi-, koulutus- ja hanketyön taitoja tarvitaan.

Toimintaympäristö laajenee, taloudelliset raamit kapenevat

Kristina Eriksson-Backa listasi kattavasti alamme ajankohtaisia teemoja: tekoälyn vaikutukset tiedonhakuun ja tietokäyttäytymiseen, tutkimuksen vastuullinen arviointi ja avoimen tieteen edistäminen – jonka osana tulisi nähdä myös tieteen lukutaidon vahvistaminen – sekä kulttuuriraiaineistojen tarjolle saattaminen niin tutkijoille kuin muille käyttäjille. Informaatiolukutaito ja mediakriittisyys tulisi nostaa keskeisiksi edellytyksiksi verkkoympäristöissä toimimiseen.

Taloudelliset raamit vaikuttavat alamme kehittämiseen. Panelistit painottivat rahoituksen ja taloudellisten resurssien merkitystä: tutkimusrahoituksen kilpailun kiristymisen on vaikeuttanut mahdollisuuksia saada

Alan veto- ja pitovoimaa tulee vahvistaa, jotta turvataan korkeatasoinen ja omistautunut osaaminen myös tulevaisuudessa.

rahoitusta kirjastoteemaisiin tutkimushankkeisiin.

Taloudellisten resurssien niukkuus vaikuttaa kirjastoissa niin aineistoihin, henkilöstöön kuin tiloihin. Kaventu-neet aukioloajat ja epäsäännöllisesti paikalla oleva henkilökunta vähentävät spontaaneja kohtaamisia tiedon tarvisijoiden ja kirjastoammattilaisten välillä. Kirjastopalveluiden digitaalinen saatavuus ei täysin poista tarvetta fyysiselle kohtaamiselle.

Alan veto- ja pitovoimaa tulee vahvistaa, jotta turvataan korkeatasoinen ja omistautunut osaaminen myös tulevaisuudessa. Anne Lehto kuulutti alan toimijoiden ammattilypeyden ja vaikuttavuuden osoittamisen perään. Meidän tulee kirjastoalalla nostaa asiantuntijuuttamme ja osaamistamme ylpeästi framille. Kehysorganisaatioissa – esimerkiksi korkeakoulukirjastoissa – on tuotava esiin monitahoista vaikuttavuuttamme, sillä tietoasiantuntijat ja kirjastoammattilaiset tukevat organisaationsa ydinprosesseja. Tässä voisi olla tilaa myös alan yhteiselle brändityölle.



Kirjastotila henkisen yhteyden ja avoimen tiedon tukena

Kirjastot voivat tarjota henkisen ja fyysisen tilan kohtaamiselle, yhteisöllisyyden rakentumiselle ja kestäväen elämäntavan vahvistamiselle. Pysähtyminen tiedon äärelle, altistuminen uusille ihmisille ja ajatuksille ovat mahdollisia kaikille avoimissa, epäkaupallisissa tiloissa.

Kirjastot ovat asutuskeskuksissa harvoja sellaisia tiloja, joissa voi vietää aikaa ostamatta mitään ja joihin jokainen on tervetullut. Yhteisöllisyys, merkityksellisyyden kokemus ja empatian vahvistuminen liittävät kävijät vahvemmin omaan lähiyhteisöönsä ja yhteiskuntaan laajemminkin.

Fyysisesti avoimina tiloina kirjastot tukevat myös tiedon avoimuutta – ehkä uutena mahdollisuutena olisi-kin tieteellisen tiedon tarjonnan vahvistaminen myös yleisten kirjastojen opastuksissa? Yliopistokirjastojen asiakaskäytön mahdollisuudet saattavat nekin olla vielä tuntemattomia asioita kansalaisille. Tietoa siitä, että kirjastoihin voi astua sisään ja palveluita käyttää, vaikkei olisi kirjoilla yliopistossa tai oppilaitoksissa, voitaisiin tuoda paremmin esille.

Ehkäpä avoimen tieteen edistäjät ja yleiset kirjastot voisivat tapailla yhteisiä säveliä tutkitun tiedon levittämisessä ja yhteiskunnan sivistyksen edistämisessä. Janne Nyströmin toivekuvassa vuoden 2030 kirjasto on lukemisen, luetun ymmärtämisen ja kriittisen ajattelun tukena toimiva paikka.

Ehkä uutena mahdollisuutena olisi tieteellisen tiedon tarjonnan vahvistaminen myös yleisten kirjastojen opastuksissa?

Kirjastot tukena yhteiskunnan ymmärtämisessä

Antti Virrankoski painotti yhteiskunnallisen tiedon muodostumisen prosessia. Kirjastoilla on vahvat mahdollisuudet tukea kansalaisten ymmärryksen ja osallistumisen vahvistamista yhteiskunnallisissa kysymyksissä.

Aktiivinen kansalaisuus ja valveutunut äänestäminen ovat toimivan demokratian perusedellytyksiä. Kansalaisten tulisi pystyä arvioimaan päätöksentekijöiden lupauksia ja toimintaa – kirjastot voivat varmistaa pääsyn luotettaviin tietolähteisiin ja tukea ihmisten media- ja tiedelukutaitoja.

Kirjasto- ja tietopalvelualalla olisi tärkeää ymmärtää myös sitä asiakaskuntaa, joka ei koe tarvitsevansa kirjastoja tai edes tiedä tieteellisten kirjastojen olemassaolosta. Digitaalisen maailman nopeatempoisuus ohjaa tiedonkuluttajia viihteellisiin ja helposti skrollattaviin sisältöihin, jolloin syvällisempää tietämystä asioista ei synny. Kehittämällä kirjastopalveluita ja tiedon tarjonnan tapoja lähemmäs muita digitaalisen maailman palveluita pystyisimme ehkä vastaamaan ihmisten odotuksiin.

Juha Mannisen visio vuoden 2030 kirjastosta onkin maailmaa syleilevä: ”Toiveiden täyttymys olisi, että ihmiset kollektiivisesti älyvät, että ekokatastrofin torjumiseksi ja yhteiskuntarauhan säilyttämiseksi pitää kuunnella muitakin kuin kovimmin ja yksinkertaisimmin huutavia vaikuttajia.”

Panelistit näkivät kirjastoverkoston tärkeänä toimijana kansakuntamme osaamisen vahvistamisessa. Luku- ja kirjoitustaidon rapistumista voidaan ehkäistä korkeatasoisilla kirjastopalveluilla jo kouluiässä. Jatko-opintojen kannalta tärkeät taidot rakennetaan nuorena ja oppilaitosten kirjastopalvelut voidaan nähdä alkusysäyksenä hyvälle tiedonkäyttötaidoille ja korkealaatuiselle tutkimukselle. Suomalaisen tutkimuksen tason nostamiseen tarvitaan kirjasto- ja tietopalveluita kaikilla tiedonkäytön tasoilla.

Yhteistyöllä vahva tulevaisuus

Tunnin mittaisessa paneelikeskustelussa ehdittiin toki vain raapaista sytytyspintaa yhteistyölle, mutta kipinä alan yhdistysten lähemmälle yhteistoiminnalle on sytytetty. Kirjastoalan yhteinen brändityö tekisi näkyväksi alamme monia ammattikuvia ja osaamistarpeita ja avaisi kiinnostavia mahdollisuuksia myös alan vaihtajille.

Kirjastolaiset kokevat yleisesti työnsä merkityksellisenä – tähän vaikuttavat erityisesti asiakkaiden taholta saatu arvostus ja työn yhteiskunnallinen merkitys. Myös hyvä keskinäinen yhteistyö kirjastoalan sisällä ja yhteen hiileen puhaltaminen ovat tärkeitä alalla viihtymisen tekijöitä. Näitä arvoja ja toimintatapoja tulisi pystyä välittämään myös alamme tulevaisuuden tekijöille, jotka nyt valitsevat ammatillisia polkujaan. ✦

Kirjoittaja

KATJA HILSKA-KEINÄNEN

Kansalliskirjasto

katja.hilskakeinanen@helsinki.fi

